

Sygn. akt III UK 290/18

POSTANOWIENIE

Dnia 4 czerwca 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Romualda Spyt

w sprawie z odwołania E. M.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w S.

o prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy,

na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w dniu 4 czerwca 2019 r.,

na skutek skargi kasacyjnej odwołującej się od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 18 kwietnia 2018 r., sygn. akt III AUa [...],

**odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania i
odstępuje od obciążania skarżącej kosztami postępowania
kasacyjnego strony przeciwnej.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem z dnia 18 kwietnia 2018 r., sygn. akt III AUa [...], oddalił apelację E. M. od wyroku Sądu Okręgowego w S. z dnia 9 maja 2017 r., sygn. akt VI U [...], oddalającego jej odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w S. z dnia 19 października 2015 r. odmawiającej prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy na dalszy okres – od 1 czerwca 2015 r.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w [...] odwołująca się zaskarżyła w całości. Zarzucono naruszenie prawa materialnego, a mianowicie art. 12 ust. 1, 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1270 ze zm.) przez ich błędną

wykładnię i niezastosowanie prowadzące do przyjęcia, że osobą zdolną do pracy jest osoba, która zgodnie z treścią opinii biegłego psychiatry posiada trwałą niezdolność do pracy, nie może wykonywać pracy wymagającej zaangażowania emocjonalnego i odpowiedzialności, nie posiada możliwości wykonywania pracy w wyuczonym zawodzie oraz wcześniej zajmowanych stanowiskach, nadto zgodnie z przedkładanymi przez skarżącą dowodami nie kwalifikuje się do pracy na otwartym rynku pracy. Ponadto, zarzucono naruszenie przepisów postępowania, to jest: art. 227 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. przez niedopuszczenie dowodu z zeznań świadków wnioskowanych przez skarżącą na okoliczność ustalenia, czy skarżąca jest osobą całkowicie niezdolną do pracy w sytuacji, w której opinie biegłych sądowych - w tym lekarza z zakresu psychiatrii oraz z zakresu medycyny pracy, zawierały sprzeczności, których nie dało się usunąć jedynie przy stosowaniu wykładni przepisów prawa przez Sąd przy weryfikowaniu poprawności ustalenia niezdolności skarżącej do pracy; 3) art. 5 k.p.c. skutkującego nieważnością postępowania z uwagi na brak pouczenia przez Sądy pierwszej i drugiej instancji o możliwości i zasadności wystąpienia przez skarżącą z wnioskiem o wyznaczenie dla niej pełnomocnika z urzędu wobec posiadanej przez Sąd wiedzy co do jej stanu zdrowia, co skutkowało brakiem możliwości obrony przez skarżącą jej praw.

Skarżąca wniosła o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania ze względu na występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego oraz istnienie potrzeby wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości wymagające rozstrzygnięcia, a mianowicie czy w świetle brzmienia art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w sytuacji, w której opinie biegłych sądowych - w tym lekarza psychiatry oraz lekarza medycyny pracy - nie pozostają spójne, możliwe jest przyjęcie, że skarżąca zachowała częściową zdolność do pracy, podczas gdy lekarz psychiatra wskazuje na możliwość wykonywania jedynie czynności niewymagających zaangażowania emocjonalnego i odpowiedzialności np. prac sprzątających, natomiast lekarz medycyny pracy w sposób jednoznaczny wskazuje, że skarżąca nie ma możliwości wykonywania pracy w zawodzie sprzątaczkii, a zachowała zdolność do wykonywania prac lekkich w porze dziennej, natomiast

wskazywany przez Sąd Apelacyjny zawód (portiera) wymaga zaangażowania psychicznego i odpowiedzialności. Skarżąca wskazała, iż w przedmiotowej sprawie zaistniała wątpliwość co do możliwości dokonania ustaleń prawnych - w zakresie niezdolności do pracy, na podstawie dwóch niespójnych opinii biegłych sądowych, zwłaszcza wobec odmiennego stanowiska prezentowanego przez skarżącą, a wynikającego z zaświadczeń lekarzy specjalistów.

Zdaniem skarżącej, w sprawie zachodzi nieważność postępowania, co uzasadnia tym, że z dokumentacji medycznej przedkładanej przez skarżącą, jak również z opinii biegłego psychiatry wynika, że u skarżącej stwierdzono organiczne zaburzenia osobowości, niestabilność emocjonalną, stany niepokoju, stany depresyjne, na skutek których nie może podejmować czynności wymagających przeciążenia emocjonalnego oraz odpowiedzialności. Natomiast z przedłożonych zaświadczeń wynika, że nie kwalifikuje się do pracy na otwartym rynku pracy, może funkcjonować jedynie w gronie rodziny. Przyjmuje na stałe leki psychotropowe - uspokajające i stabilizujące nastrój. Wskazane dolegliwości, zwłaszcza zaburzenia organiczne, w sposób oczywisty, w ocenie skarżącej, wyłączały możliwość samodzielnego jej występowania przed Sądem drugiej instancji, przy czym Sąd nie pouczył skarżącej o możliwości i zasadności złożenia wniosku o przyznanie jej pełnomocnika z urzędu, a o powyższym skarżąca nie wiedziała. Jednocześnie skarżąca niejednokrotnie wskazywała na jej trudną sytuację ekonomiczną, co pozwalało na przyjęcie, że nie posiada środków wystarczających na pokrycie kosztów wynagrodzenia pełnomocnika z wyboru. Zdaniem skarżącej, nie ulega wątpliwości, że na etapie postępowania przed Sądami pierwszej oraz drugiej instancji była obiektywnie pozbawiona możliwości obrony swoich praw już choćby z tego względu, że jej stan zdrowia uniemożliwiał jej efektywne podejmowanie czynności procesowych. Skarżąca wskazała również, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

Organ rentowy, w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniósł o odmowę przyjęcia jej do rozpoznania oraz zasądzenie od skarżącej na jego rzecz kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości prawne lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3), lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona (pkt 4). Jeżeli okoliczności te nie zachodzą, Sąd Najwyższy, zgodnie z art. 398⁹ § 2 k.p.c., jest uprawniony do wydania postanowienia o odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Skarżąca wniosek o przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania uzasadnia występowaniem w sprawie istotnego zagadnienia prawnego, nieważnością postępowania oraz oczywistą zasadnością skargi kasacyjnej.

Odnosząc się w pierwszej kolejności do zarzutu nieważności postępowania, należy podkreślić, że w zakresie kontroli Sąd Najwyższego w postępowaniu kasacyjnym co do zasady znajduje się postępowanie przed Sądem drugiej instancji. Wobec tego Sąd Najwyższy może uwzględnić nieważność postępowania przed Sądem pierwszej instancji pośrednio, to jest w ramach rozpoznawania zarzutu naruszenia art. 386 § 2 k.p.c., pod warunkiem, że naruszenie to miało wpływ na rozstrzygnięcie (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 kwietnia 2016 r., II CSK 447/15, LEX nr 2023849). Takiego zarzutu brak w podstawach kasacyjnych.

Uwzględniając powyższe, twierdzenie skarżącej dotyczące nieważności postępowania mogą zatem być rozpatrywane wyłącznie w odniesieniu do postępowania przed Sądem Apelacyjnym. Jego ocena musi uwzględniać, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem odmowa ustanowienia dla strony pełnomocnika z urzędu (a zatem odpowiednio niepouczenie strony o możliwości wystąpienia z wnioskiem ustanowienie pełnomocnika z urzędu) co do zasady nie usprawiedliwia zarzutu nieważności postępowania wskutek pozbawienia strony możliwości obrony swych praw. Inaczej jest wtedy, gdy strona swoim zachowaniem wykazuje nieznaną reguł postępowania lub nieporadność, prowadzącą do tego, że przy faktycznym lub prawnym skomplikowaniu sprawy nie jest w stanie wykorzystać prawnych możliwości prawidłowego jej prowadzenia (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 5 lipca 2000 r., I CKN 787/00, LEX nr 1170494 oraz z dnia 2 grudnia 2015 r., IV CZ 58/15, LEX nr 1973561;

wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 2 marca 2005 r., III CSK 533/04, niepublikowane; z dnia 12 września 2007 r., I CSK 199/07, LEX nr 461625; z dnia 16 kwietnia 2008 r., V CSK 564/07, LEX nr 424339; z dnia 19 czerwca 2008 r., V CSK 50/08, LEX nr 424321; z dnia 14 lutego 2013 r., II CSK 385/12, LEX nr 1314387). Stosownie do jeszcze dalej idącego poglądu, pozbawienie możliwości obrony interesów spowodowane tą przyczyną występuje tylko w rzadkich i wyjątkowych przypadkach oczywiście wadliwej oceny zdolności poznawczych, intelektualnych i komunikacyjnych strony, która jest tak dalece nieporadna, że jej osobiste uczestnictwo i obrona interesów w postępowaniu jest jedynie formalnym pozorem (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 grudnia 2013 r., II CSK 167/13, LEX nr 1433563). W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się również, że choroba lub inna ułomność psychiczna strony sama przez się nie powoduje nieważności postępowania z powodu niemożności obrony przez stronę swych praw (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 lutego 2004 r., III CK 38/04, LEX nr 172804; wyroki Sądu Najwyższego: wyżej - z dnia 19 czerwca 2008 r., V CSK 50/08; z dnia 19 lutego 2010 r., IV CSK 318/09, LEX nr 678016). Nieważność taka zachodzi wtedy, gdy strona, której odmówiono stanowienia pełnomocnika z urzędu, ze względu na stan zdrowia psychicznego nie jest w stanie podjąć racjonalnej obrony swych praw w postępowaniu sądowym (por. wyroki Sądu Najwyższego: przywołany wyżej - z dnia 14 lutego 2013 r., II CSK 385/12; z dnia 20 października 2016 r., II CSK 72/16, LEX nr 2188788; przywołane wyżej postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 grudnia 2015 r., IV CZ 58/15). Taka zaś sytuacja nie zachodziła w niniejszej sprawie, dla rozstrzygnięcia której istotne znaczenia miały ustalenia faktyczne wywodzone z opinii biegłych lekarzy wydanych na podstawie dokumentacji medycznej, co należy podkreślić, dostarczonej przez skarżącą (która stanowi dostateczne odzwierciedlenie oceny stanu zdrowia skarżącej przez leczących jej lekarzy) i po przeprowadzeniu badania skarżącej, co do których skarżąca składała stosowne zastrzeżenia. Wskazywały one na orientację skarżącej co do kwestii mających rozstrzygające znaczenie w sprawie.

W konkluzji, nie można stwierdzić w niniejszej sprawie ani nieważności postępowania uzasadniającej przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, ani oczywistego naruszenia art. 5 k.p.c.

Jeżeli chodzi o przesłankę przedsądu sformułowaną w art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c. (występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego oraz potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości prawne lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie), to należy podkreślić, że zgodnie z art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw. Niemożliwe jest więc przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania ze względu na okoliczności, które wykraczają poza podstawy tego środka zaskarżenia, a więc nie mogą być uwzględnione przy jego rozpoznaniu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 marca 2014 r., II PK 287/13, LEX nr 2008658). Skarżąca zwraca się o dokonanie wykładni art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, który nie został powołany w podstawach kasacyjnych. Należy też zauważyć, że z treści wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej w tym zakresie nie wyłania się żadne zagadnienie prawne o charakterze abstrakcyjnym, bowiem podniesione argumenty stanowią powielenie zarzutów kasacyjnych dotyczących błędnej subsumcji.

Wracając do twierdzenia o oczywistej zasadności skargi, przypomnieć należy, że rozpoznanie skargi kasacyjnej następuje tylko z przyczyn kwalifikowanych, wymienionych w art. 398⁹ § 1 k.p.c., tj. wówczas, gdy w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, bądź istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, czy też zachodzi nieważność postępowania lub gdy skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. W konsekwencji tego w art. 398⁴ § 2 k.p.c. wśród istotnych wymagań skargi kasacyjnej ustawodawca wymienił obowiązek złożenia wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania i jego uzasadnienie. Wymóg ten wiąże się z tzw. przedsądem, polegającym między innymi na możliwości odmowy przez Sąd Najwyższy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania (art. 398⁹ § 2 k.p.c.), a jego spełnienie powinno przybrać postać wyodrębnionego wyводу prawnego, w którym skarżący wykaże, jakie występujące w sprawie okoliczności pozwalają na uwzględnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania i jednocześnie uzasadnieniu, dlaczego odpowiadają one ustawowemu katalogowi przesłanek. Ustawodawca nieprzypadkowo, konstruując wymagania

skargi kasacyjnej, wyodrębnił w oddzielnych przepisach art. 398⁴ k.p.c. obowiązek przytoczenia podstaw kasacyjnych i ich uzasadnienia (§ 1) i obowiązek przedstawienia wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania i jego uzasadnienia (§ 2). Chodzi zatem o dwa odrębne, kreatywne elementy skargi kasacyjnej, które spełniają określone cele i podlegają ocenie Sądu Najwyższego, na różnych etapach postępowania kasacyjnego. Wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania i jego uzasadnienie podlegają analizie na etapie przedsądu, natomiast przytoczone podstawy kasacyjne i ich uzasadnienie oceniane są dopiero po przyjęciu skargi do rozpoznania, w trakcie jej merytorycznego rozpoznawania. Oba te elementy muszą być więc przez skarżącego wyodrębnione, oddzielnie przedstawione i uzasadnione, a dla spełnienia wymogu z art. 398⁴ § 2 k.p.c. nie wystarczy odwołanie się do podstaw kasacyjnych i ich uzasadnienia, bo choć dla obu tych przesłanek argumenty mogą być podobne, to Sąd Najwyższy w ramach przedsądu bada tylko wskazane w skardze okoliczności uzasadniające przyjęcie jej do rozpoznania, nie analizuje zaś podstaw kasacyjnych i ich uzasadnienia. Skarga kasacyjna powinna być tak zredagowana i skonstruowana, aby Sąd Najwyższy nie musiał poszukiwać w uzasadnieniu jej podstaw pozostałych elementów konstrukcyjnych skargi, ani tym bardziej się ich domyślać. Skarga kasacyjna jest wszak szczególnym środkiem zaskarżenia, realizującym przede wszystkim interes publiczny, polegający na usuwaniu rozbieżności w orzecznictwie sądów powszechnych oraz na wspomaganie rozwoju prawa, zatem uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania powinno koncentrować się na wykazaniu, iż takie okoliczności w sprawie zachodzą (postanowienia: Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 r., II UK 246/07, LEX nr 449007; z dnia 10 marca 2008 r., III UK 4/08, LEX nr 459291; z dnia 9 czerwca 2008 r., II UK 38/08, LEX nr 404134 i z dnia 19 czerwca 2008 r., II UZ 18/08, LEX nr 406392).

W świetle utrwalonego orzecznictwa Sądu Najwyższego oczywista zasadność skargi kasacyjnej wynika z oczywistego, widocznego *prima facie* naruszenia przepisów prawa polegającego na sprzeczności wykładni lub stosowania prawa z jego brzmieniem lub powszechnie przyjętymi regułami interpretacji. Nie chodzi zatem o takie naruszenie prawa, które może stanowić podstawę skargi w rozumieniu art. 398⁴ k.p.c., lecz o naruszenie kwalifikowane

(por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 26 lutego 2008 r., II UK 317/07, LEX nr 453107; z dnia 25 lutego 2008 r., I UK 339/07, LEX nr 453109; z dnia 26 lutego 2001 r., I PKN 15/01, OSNAPiUS 2002 nr 20, poz. 494; z dnia 17 października 2001 r., I PKN 157/01, OSNP 2003 nr 18, poz. 437; z dnia 8 marca 2002 r., I PKN 341/01, OSNP 2004 nr 6, poz. 100; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 2008 r., I UK 218/07, LEX nr 375616). Jeżeli więc przesłanką wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania miałyby być okoliczność, że skarga jest oczywiście uzasadniona (art. 398⁴ § 1 w związku z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.), skarżący powinien w uzasadnieniu wniosku zawrzeć wywód prawny wskazujący, w czym wyraża się ta „oczywistość” i przedstawić argumenty na poparcie tego twierdzenia, koncentrując się na wykazaniu kwalifikowanej postaci naruszenia przepisów prawa materialnego lub procesowego polegającej na jego oczywistości, widocznej *prima facie*, przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 września 2003 r., IV CZ 100/03, LEX nr 82274). Skarżąca wymagań tych nie spełniła, bowiem w ogóle nie uzasadniła twierdzenia o oczywistej zasadności skargi w odniesieniu do pozostałych podstaw skargi, za wyjątkiem art. 5 k.p.c.

Z tych powodów, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., orzeczono jak w sentencji. O kosztach wywołanych wniesieniem skargi kasacyjnej rozstrzygnięto na podstawie art. 102 k.p.c.